

CZŁOWIEK

Ciekawostki o leworęczności: 37 sprawdzonych faktów

Ciekawostki zebrał: Marcin Balana · Opublikowano: 18.10.2026 · Zaktualizowano: 20.10.2026 · Zweryfikowano: 19.10.2026

Leworęczność dotyczy około 10,6% ludzi, czyli mniej więcej 1 osoby na 10, a podobny odsetek utrzymuje się od epoki kamienia. Preferencja ręki zaczyna się przed urodzeniem: 94,6% płodów ssie prawy kciuk, a różnice między lewą i prawą stroną rdzenia kręgowego widać już w 8. tygodniu ciąży. W szybkich sportach, takich jak baseball czy tenis stołowy, leworęczni stanowią w czołówce nawet 30–45% zawodników.

NAJWAŻNIEJSZE W SKRÓCIE

- Leworęcznych jest około 10,6% ludzi, a mężczyźni są leworęczni częściej niż kobiety.
- Najstarszy ślad praworęczności, zęby Homo habilis z Tanzanii, ma 1,8 mln lat.
- W Anglii wśród urodzonych ok. 1890 r. leworęcznych było tylko około 3%, a dziś jest ich około 11%.
- Geny wyjaśniają około 25% różnic w ręczności, a w genomie znaleziono 41 miejsc związanych z leworęcznością.
- W pierwszej 10 rankingu tenisa stołowego mężczyzn leworęczni stanowili 45% zawodników.
- Polskie słowo „mańka”, czyli lewa ręka, zapożyczaliśmy z włoskiego w 16. wieku.
- Międzynarodowy Dzień Leworęcznych obchodzi się 13 sierpnia od 1992 r.

Ilu jest leworęcznych

1 Leworęcznych jest około 10,6% ludzi

Metaanaliza opublikowana w 2020 r., złożona z 5 metaanaliz, wykazała, że odsetek leworęcznych wynosi od 9,3% przy najostrzejszym kryterium do 18,1% przy najłagodniejszym, czyli licząc wszystkich, którzy nie są wyraźnie praworęczni. Najlepszym ogólnym oszacowaniem jest 10,6%. Wynik zależy od sposobu mierzenia ręczności, roku badania, płci i pochodzenia uczestników.[1]

Źródło: Papadatou-Pastou M. i in., Human handedness: A meta-analysis, Data odczytu: 2026.10.19

2 Na świecie utrzymuje się proporcja około 1 do 10

Autorzy metaanalizy z 2020 r. zauważyli, że w różnych regionach świata utrzymuje się podobna proporcja: mniej więcej 1 leworęczny na 10 osób. Uważają, że wszędzie działają te same mechanizmy ewolucyjne, a czynniki kulturowe, np. presja, by nie używać lewej ręki, zmieniają jedynie skalę zjawiska. Leworęczni występowali w populacjach ludzkich od czasów prehistorycznych.[1][2]

Źródła: Papadatou-Pastou M. i in., Human handedness: A meta-analysis, Data odczytu: 2026.10.16; Llaurens V. i in., Why are some people left-handed? An evolutionary perspective, Data odczytu: 2026.10.16

3 Szansa leworęczności u mężczyzn jest 1,23 raza większa niż u kobiet

Metaanaliza 144 badań z udziałem 1 787 629 osób, opublikowana w 2008 r., wykazała, że szansa leworęczności u mężczyzn jest 1,23 raza większa niż u kobiet. Autorzy uznali tę różnicę za istotną i trwałą. Według omówienia Amerykańskiego Towarzystwa Psychologicznego oznacza to, że gdy leworęcznych jest dokładnie 10% kobiet, wśród mężczyzn jest ich około 12%.[3][4]

Źródła: Papadatou-Pastou M. i in., Sex differences in left-handedness: A meta-analysis of 144 studies , Data odczytu: 2026.10.19; American Psychological Association, Monitor on Psychology, Handedness , Data odczytu: 2026.10.19

4 W Holandii leworęcznych było więcej niż w Australii

Badanie 54 270 osób z 25 732 rodzin bliźniąt z Australii i Holandii, opublikowane w 2009 r., porównało odsetek leworęcznych w obu krajach. W Australii leworęcznych było 14,6% mężczyzn i 12,5% kobiet. W Holandii odsetki były wyższe: 17,6% wśród mężczyzn i 15,2% wśród kobiet. W obu próbach leworęczność częściej dotyczyła mężczyzn.[5]

Źródło: Medland S.E. i in., Genetic influences on handedness: data from 25,732 Australian and Dutch twin families , Data odczytu: 2026.10.19

5 Na szansę bycia leworęcznym wpływa rok i miejsce urodzenia

Badanie około 500 tys. uczestników brytyjskiego UK Biobank wykazało, że prawdopodobieństwo leworęczności zależało od roku i miejsca urodzenia, najpewniej z przyczyn kulturowych. Znaczenie miały też m.in. masa urodzeniowa, urodzenie w ciąży mnogiej, pora roku urodzenia i płeć. Wszystkie te czynniki razem bardzo słabo pozwalały jednak przewidzieć, czy dana osoba będzie leworęczna.[6]

Źródło: de Kovel C.G.F. i in., A large-scale population study of early life factors influencing left-handedness , Data odczytu: 2026.10.16

Leworęczność w historii

6 Najstarszy ślad praworęczności ma 1,8 mln lat

Najstarszym znanym dowodem praworęczności jest górna szczeka Homo habilis oznaczona OH-65 sprzed 1,8 mln lat, znaleziona w korycie strumienia w wąwozie Olduvai w Tanzanii. Na jej przednich zębach widać sieć głębokich, ukośnych rys, które biegną głównie z lewej strony w dół na prawo. Według autorów badania z 2016 r. osobnik ten trzymał przedmioty w ustach i obrabiał je prawą ręką.[7][8]

Źródła: University of Kansas, Study finds earliest evidence in fossil record for right-handedness, <https://news.ku.edu/news/article/2016/07/21/study-finds-earliest-evidence-fossil-record-right-handedness>, Data odczytu: 2026.10.19, Data odczytu: 2026.10.19; Frayer D.W. i in., OH-65: The earliest evidence for right-handedness in the fossil record , Data odczytu: 2026.10.19

7 Ponad 500 tys. lat temu praworęcznych było 93,1%

Zęby ludzi sprzed ponad 500 tys. lat z jaskini Sima de los Huesos koło Burgos w Hiszpanii oraz zęby europejskich neandertalczyków wskazują, że praworęcznych było wśród nich 93,1%. Badanie prowadził zespół Davida Frayera z University of Kansas. Wyniki opublikowano w czasopiśmie „Laterality” pod tytułem „More than 500,000 years of right-handedness in Europe”.[9]

Źródło: ScienceDaily (University of Kansas), Right-handedness prevailed 500,000 years ago , Data publikacji: 2011.04.20, Data odczytu: 2026.10.19

8 Przegląd 120 kopalnych osobników objął niemal 2 mln lat

Przegląd z 2017 r. zebrał dane o ręczności 120 osobników z 5 różnych gatunków człowieka, żyjących na przestrzeni niemal 2 mln lat. Według katalońskiego instytutu IPHES już neandertalczyki sprzed 130 tys. lat mieli na poziomie populacji utrwaloną preferencję jednej ręki, tak jak nasz gatunek. Pracę „Right-handed fossil humans” opublikowało czasopismo „Evolutionary Anthropology”. [10]

Źródło: Institut Català de Paleoecologia Humana i Evolució Social (IPHES), Right-handed fossil humans (Lozano M. i in., Evolutionary Anthropology, t. 26, 2017, s. 313–324) , Data odczytu: 2026.10.19

9 Odsetek leworęcznych nie zmienił się od ponad 10 tys. lat

W górnym paleolicie, około 35–10 tys. lat temu, ludzie w jaskiniach Europy Zachodniej malowali „negatywy dłoni”: przykładali dłoń do skały i wydmuchiwali na nią barwnik przez rurkę trzymaną w drugiej ręce. Pozwala to ustalić, ilu wtedy było leworęcznych. Badanie z 2004 r. porównało to z francuskimi studentami wykonującymi to samo zadanie i nie wykazało różnicy w odsetku leworęcznych. [11]

Źródło: Faurie C., Raymond M., Handedness frequency over more than ten thousand years , Data odczytu: 2026.10.16

10 Od neolitu leworęcznych jest 10–13%

Według pracy z 1996 r. odsetek leworęcznych wynosi 10–13% i najwyraźniej nie zmienił się od neolitu. Autorzy zastanawiali się, dlaczego tak stała mniejszość przetrwała tysiące lat. Zaproponowali wyjaśnienie, że leworęczni mają przewagę w walce, bo przeciwnicy rzadko się z nimi stykają, a przewaga ta działa tylko dopóki leworęcznych jest niewiele. [12]

Źródło: Raymond M. i in., Frequency-dependent maintenance of left handedness in humans , Data odczytu: 2026.10.16

11 W 8 społeczeństwach tradycyjnych więcej leworęcznych żyło tam, gdzie częściej zabijano

Badacze Faurie i Raymond porównali w 8 społeczeństwach tradycyjnych z różnych części świata odsetek leworęcznych z liczbą zabójstw. Wyniki opublikowane w 2005 r. w „Proceedings of the Royal Society B” wykazały dodatnią zależność: im wyższy wskaźnik zabójstw, tym więcej leworęcznych. Autorzy uznali to za poparcie hipotezy, że leworęczność utrzymuje się dzięki przewadze, jaką daje rzadkość w walce. [13][14]

Źródła: CRAN, pakiet abd, Lefthanded (Faurie C., Raymond M., Handedness, homicide and negative frequency-dependent selection, Proceedings of the Royal Society B, t. 272, 2005, s. 25–28), <https://search.r-project.org/CRAN/refmans/abd/html/Lefthanded.html>, Data odczytu: 2026.10.19, Data odczytu: 2026.10.19; The Science Creative Quarterly (University of British Columbia), The fighting hypothesis: stability of polymorphism in human handedness , Data odczytu: 2026.10.19

12 Na przełomie XIX i XX w. leworęcznych było tylko około 3%

Według badania z 2007 r. odsetek leworęcznych w Anglii spadł z szacowanych 20% wśród urodzonych ok. 1840 r. do około 3% wśród urodzonych 50 lat później. Psycholog Chris McManus i Alex Hartigan policzyli 391 osób machających do kamery na filmach Mitchella i Kenyona. Najmniej

leworęcznych było wśród urodzonych w latach około 1890–1910, a dziś leworęczni stanowią około 11% Brytyjczyków. Machanie jest odruchem spontanicznym, więc nie zależy od presji, jakiej podlegało pisanie.[15][16][17]

Źródła: ScienceDaily (Cell Press), Films Of Mitchell And Kenyon Illuminate Lefties' Decline In Victorian England , Data publikacji: 2007.09.18, Data odczytu: 2026.10.19, Data odczytu: 2026.10.19; Scientific American, Caught on Film: Lefties Were Rare in 19th-Century England, <https://www.scientificamerican.com/article/lefties-rare-19th-century-england/>, Data odczytu: 2026.10.19, Data odczytu: 2026.10.19; National Geographic, The fall and rise of lefties in Victorian England , Data publikacji: 2009.08.31, Data odczytu: 2026.10.19

Leworęczni w sporcie

13 W niektórych sportach leworęczni stanowią 50% zawodników

Badanie z 1996 r. porównało odsetek leworęcznych w całej populacji i wśród sportowców. W sportach, w których zawodnicy bezpośrednio rywalizują ze sobą i jest w nich element walki, leworęcznych było więcej, a w niektórych kategoriach nawet 50%. W sportach bez bezpośredniej rywalizacji takiej nadreprezentacji nie było. Leworęcznych jest też więcej wśród mężczyzn niż wśród kobiet.[12]

Źródło: Raymond M. i in., Frequency-dependent maintenance of left handedness in humans , Data odczytu: 2026.10.16

14 W szybkich grach z piłką leworęcznych w czołówce jest do 30,39%

Badanie z 2017 r. porównało odsetek leworęcznych w światowych rankingach różnych gier z piłką. Rósł on od 8,7% w sportach z małą presją czasu do 30,39% w sportach z dużą presją czasu. Wyraźną nadreprezentację leworęcznych autor stwierdził tylko w baseballu, krykiecie i tenisie stołowym. Według niego sama rzadkość leworęcznych i bezpośrednia rywalizacja nie wystarczają, by dawać im przewagę.[18]

Źródło: Loffing F., Left-handedness and time pressure in elite interactive ball games , Data odczytu: 2026.10.19

15 W pierwszej 10 rankingu tenisa stołowego mężczyzn 45% to leworęczni

Według Międzynarodowej Federacji Tenisa Stołowego (ITTF) leworęczni stanowili 45% pierwszej 10 rankingu mężczyzn, 30% pierwszej 50 i około 24% pierwszej 200. Wśród kobiet ich odsetek wynosił około 19%. To znacznie więcej niż około 10% leworęcznych w całej populacji. ITTF powołuje się na analizę Floriana Loffinga z Instytutu Nauk o Sporcie Uniwersytetu w Oldenburgu.[19]

Źródło: International Table Tennis Federation (ITTF), Left-handed athletes succeed with speed , Data odczytu: 2026.10.19

16 W historii MLB 32,9% baseballistów było leworęcznych

Wśród zawodników Major League Baseball z lat 1871–2009 leworęcznych było 32,9%, wynika z zestawienia Daniela Abramsa i Marka Panaggio. Autorzy oparli się na bazie Lahman Baseball Database. W tej samej pracy przyjęli, że ogólnie leworęczny jest mniej więcej 1 człowiek na 10. Odsetek leworęcznych w baseballu jest więc ponad 3 razy wyższy niż w całej populacji.[20]

Źródło: Abrams D.M., Panaggio M.J., A model balancing cooperation and competition explains our right-handed world and the dominance of left-handed athletes, arXiv , Data odczytu: 2026.10.19

17 Wśród najlepszych bokserów i szermierzy leworęcznych jest 20–25%

W rankingu 200 najlepszych bokserów w 7 kategoriach wagowych z września 2010 r. leworęcznych było 20,1%. W pierwszej 25 rankingu Międzynarodowej Federacji Szermierczej w każdej broni leworęczni stanowili 20,0% mężczyzn w 2010 r. i 25,3% kobiet w 2011 r. Dane zestawili Daniel Abrams i Mark Panaggio w pracy o przewadze leworęcznych sportowców.[20]

Źródło: Abrams D.M., Panaggio M.J., A model balancing cooperation and competition explains our right-handed world and the dominance of left-handed athletes, arXiv , Data odczytu: 2026.10.19

18 W czołówce golfa leworęcznych jest tylko 4,2%

Wśród najlepiej zarabiających golfistów PGA TOUR z 2009 r. leworęcznych było 4,2%, a wśród najlepiej zarabiających golfistek LPGA z 2010 r. nie było żadnej leworęcznej. Niski odsetek, 6,7%, miała też grupa rozgrywających w lidze futbolu amerykańskiego NFL przed sezonem 2010. To mniej niż około 10% leworęcznych w całej populacji.[20]

Źródło: Abrams D.M., Panaggio M.J., A model balancing cooperation and competition explains our right-handed world and the dominance of left-handed athletes, arXiv , Data odczytu: 2026.10.19

Skąd się bierze leworęczność

19 Płód wybiera rękę już w 10. tygodniu ciąży

Przegląd badań z 2013 r. wskazuje, że płód wykazuje przewagę jednej strony ciała od 10. tygodnia ciąży, czyli odkąd samodzielnie porusza rękami. To zapowiedź preferencji ręki widocznej po urodzeniu. Autor uważa, że pojawienie się tej przewagi jest kontrolowane genetycznie i należy do podstawowych cech rozwoju człowieka przed narodzinami.[21]

Źródło: Hepper P.G., The developmental origins of laterality: fetal handedness , Data odczytu: 2026.10.16

20 Różnice między stronami rdzenia kręgowego widać w 8. tygodniu ciąży

Zespół z Uniwersytetu Ruhry w Bochum zbadał aktywność genów w rdzeniu kręgowym płodów od 8. do 12. tygodnia ciąży. Już w 8. tygodniu wykrył wyraźne różnice między lewą a prawą stroną w odcinkach, które sterują ruchami rąk i nóg. Według autorów o tym, czy człowiek jest prawo- czy leworęczny, decyduje nie mózg, lecz rdzeń kręgowy. Wyniki opublikowano w 2017 r. w czasopiśmie „eLife”.[22][23]

Źródła: Ruhr-Universität Bochum, Neuroscience: reasons for our left- or right-handedness, <https://news.rub.de/english/press-releases/2017-02-17-neuroscience-reasons-our-left-or-right-handedness>, Data odczytu: 2026.10.19, Data odczytu: 2026.10.19; EurekAlert!, News Release (Ocklenburg S. i in., eLife, t. 6, e22784, 2017) , Data publikacji: 2017.02.17, Data odczytu: 2026.10.19

21 94,6% płodów woli ssać prawy kciuk

W badaniu ultrasonograficznym 224 płodów, opisanym w 1990 r., tylko 12 płodów, czyli 5,4%, wolało ssać lewy kciuk. Pozostałe 94,6% ssało prawy kciuk. Według Uniwersytetu Ruhry w Bochum od 13. tygodnia ciąży płód częściej ssie albo prawy, albo lewy kciuk. Badanie prowadził zespół Petera Heppera.[24][25][26]

Źródła: Psychology Today (Ocklenburg S.), Does Left-Handedness Develop Before or After Birth? , Data publikacji: 2020.06.07, Data odczytu: 2026.10.19, Data odczytu: 2026.10.19; Tampa Bay Times, Fetal study supports idea that genes determine

handedness , Data publikacji: 1990.10.04, Data odczytu: 2026.10.19, Data odczytu: 2026.10.19; Ruhr-Universität Bochum, Neuroscience: reasons for our left- or right-handedness , Data odczytu: 2026.10.19

22 Wszystkie 60 dzieci ssących w łonie prawy kciuk było praworęcznych

Badanie z 2005 r. sprawdziło ręczność 75 dzieci w wieku 10–12 lat, których ssanie kciuka obserwowano jeszcze przed urodzeniem. Wszystkie 60 dzieci, które jako płody ssaty prawy kciuk, były praworęczne. Spośród 15 dzieci, które ssaty lewy kciuk, 10 było leworęcznych, a 5 praworęcznych. Badanie przeprowadził zespół z Queen's University Belfast.[27][24]

Źródła: Hepper P.G., Wells D.L., Lynch C., Prenatal thumb sucking is related to postnatal handedness , Data odczytu: 2026.10.19; Psychology Today (Ocklenburg S.), Does Left-Handedness Develop Before or After Birth? , Data publikacji: 2020.06.07, Data odczytu: 2026.10.19

23 Geny wyjaśniają około 25% różnic w ręczności

Badanie 25 732 rodzin bliźniąt z Australii i Holandii wykazało, że addytywne wpływy genetyczne wyjaśniają 23,64% zmienności ręczności. Pozostałe 76,36% przypada na wpływy środowiska, których rodzeństwo nie dzieli ze sobą. Autorzy nie znaleźli dowodów, by na ręczność bliźniąt wpływało przekazywanie hormonów, efekt lustrzanego odbicia czy inne czynniki właściwe tylko bliźniętom.[5]

Źródło: Medland S.E. i in., Genetic influences on handedness: data from 25,732 Australian and Dutch twin families , Data odczytu: 2026.10.19

24 W genomie znaleziono 41 miejsc związanych z leworęcznością

Badanie danych 1 766 671 osób, opublikowane w 2021 r., wskazało 41 miejsc w genomie związanych z leworęcznością i 7 związanych z oburęcznością. Wyniki pokazują, że ręczność zależy od bardzo wielu genów naraz, a nie od 1 „genu leworęczności”. Geny leworęczności i oburęczności są ze sobą słabo powiązane, więc te 2 cechy kształtują w dużej mierze inne mechanizmy.[28]

Źródło: Cuellar-Partida G. i in., Genome-wide association study identifies 48 common genetic variants associated with handedness , Data odczytu: 2026.10.16

25 Leworęczni rodzice częściej mają leworęczne dzieci

Pochodzenie ręczności wyjaśniają 3 hipotezy, a jedna z obserwacji Britanniki mówi, że leworęczni rodzice częściej mają leworęczne dzieci niż rodzice praworęczni. Badanie UK Biobank wykazało jednak, że leworęczność jest dziedziczna tylko w bardzo małym stopniu. Spory trwają: część badaczy wskazuje geny, część wychowanie, a inni wpływy w czasie ciąży. Możliwe, że każda z tych hipotez jest po części słuszna.[29][6]

Źródła: Encyclopaedia Britannica, Laterality, <https://www.britannica.com/science/laterality>, Data odczytu: 2026.10.19, Data odczytu: 2026.10.16; de Kovel C.G.F. i in., A large-scale population study of early life factors influencing left-handedness , Data odczytu: 2026.10.16

26 Niemowlęta zmieniają ulubioną rękę 1 lub 2 razy w 1. roku życia

W ciągu 1. roku życia większość dzieci zmienia ulubioną rękę 1 lub 2 razy. Już po urodzeniu większość niemowląt częściej porusza jedną ręką, zwykle prawą. Konsekwencja w wyborze ręki rośnie z wiekiem, co najmniej do końca wieku przedszkolnego. Nawet gdy celowo nie pozwala się dziecku wyrobić preferencji, i tak zaczyna ono faworyzować jedną rękę.[30]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Laterality , Data odczytu: 2026.10.19

Ręka, mózg i reszta ciała

27 Prawdopodobnie nikt nie używa wyłącznie 1 ręki

Ludzi zwykle dzieli się na 3 grupy: praworęcznych, leworęcznych i oburęcznych, czyli tych, którzy równie sprawnie posługują się obiema rękami. Ludzie bardzo się jednak różnią tym, do jakich czynności używają danej ręki i jak duża jest różnica w sprawności rąk. Według Britanniki prawdopodobnie nikt nie posługuje się wyłącznie prawą albo wyłącznie lewą ręką.[30]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Laterality , Data odczytu: 2026.10.19

28 Mową steruje prawa półkula u 7% leworęcznych

Badanie 297 zdrowych osób, w tym 153 leworęcznych, opublikowane w 2014 r., sprawdziło, która półkula mózgu odpowiada za mowę. Wyraźną przewagę prawej półkuli miało 7% leworęcznych i żaden z praworęcznych. U 88% praworęcznych za mowę odpowiadała w typowy sposób lewa półkula. Według autorów ta sama strona dominuje dla ręki i dla mowy niewiele częściej, niż wynikałoby z przypadku.[31]

Źródło: Mazoyer B. i in., Gaussian Mixture Modeling of Hemispheric Lateralization for Language in a Large Sample of Healthy Individuals Balanced for Handedness , Data odczytu: 2026.10.19

29 Poza ręcznością ludzie mają co najmniej 2 inne „strony ulubione”

Poza ręcznością ludzie mają co najmniej 2 inne przykłady lateralizacji, czyli przewagi jednej strony ciała: nożność, czyli ulubioną nogę, i dominację oka, czyli większe poleganie na obrazie z jednego oka. Ręczność jest z nich najbardziej widoczna. Ręka dominująca nie zawsze jest jednak po tej samej stronie co dominująca noga, a prawe oko dominuje u około 3/4 praworęcznych i 1/3 leworęcznych.[30]

Źródło: Encyclopaedia Britannica, Laterality , Data odczytu: 2026.10.19

30 Lewą nogę woli 12,1% ludzi i 60,1% leworęcznych

Metaanaliza 164 badań obejmujących 145 135 osób, opublikowana w 2020 r., wykazała, że przy najostrzejszym kryterium lewą nogę woli 12,10% ludzi. Lewonożnych było 60,1% leworęcznych i tylko 3,2% praworęcznych. Mężczyźni o 4,1% częściej niż kobiety nie byli prawonożni. Badanie prowadził zespół z Niemiec, Grecji i Wielkiej Brytanii, m.in. z Uniwersytetu Ruhry w Bochum.[32][33]

Źródła: Packheiser J. i in., Four meta-analyses across 164 studies on atypical footedness prevalence and its relation to handedness , Data odczytu: 2026.10.19; Ruhr-Universität Bochum, Biopsychologie , Data publikacji: 2020.09.02, Data odczytu: 2026.10.19

Leworęczność w języku i kulturze

31 Łacińskie „sinister” znaczyło po prostu „lewy”

Od początku 15. wieku angielskie słowo „sinister” znaczy „podyktowany złą wolą”, choć łacińskie „sinister” oznaczało po prostu „lewy, po lewej stronie”, w przeciwieństwie do „dexter”, czyli „prawy” i „zręczny”. Złe znaczenie wzięło się z wróżenia: znaki, zwłaszcza loty ptaków, widziane po lewej stronie zapowiadały nieszczęście. U rzymskich augurów, którzy patrzyli na południe, lewa strona była jednak pomyślna.[34]

Źródło: Online Etymology Dictionary, sinister , Data odczytu: 2026.10.19

32 Angielskie „left” od około 1200 r. oznacza lewą stronę

Angielskie słowo „left” od około 1200 r. oznacza lewą stronę, przeciwną do prawej. Prawdopodobnie pochodzi od staroangielskiego „lyft”, czyli „słaby, głupi”. Polityczne znaczenie lewicy wzięło się podobno z francuskiego Zgromadzenia Narodowego z 1789 r., w którym szlachta siedziała po prawej stronie przewodniczącego, a stan trzeci po lewej.[35]

Źródło: Online Etymology Dictionary, left , Data odczytu: 2026.10.19

33 Słowo „mańka”, czyli lewa ręka, zapożyczyliśmy w 16. wieku

Słowo „mańka”, od którego pochodzi „mańkut”, Polacy zapożyczyli w 16. wieku z włoskiego, w którym „manca” oznacza lewą rękę lub lewą stronę. Dawniej „mańkut” było neutralnym określeniem osoby leworęcznej, a dziś jest określeniem nieeleganckim. Zwrot „zażyć z mańki” znaczył pierwotnie pokonać kogoś podstępnie, atakiem z niespodziewanej, bo lewej strony, a dziś znaczy użyć wobec kogoś podstęp.[36]

Źródło: Narodowe Centrum Kultury, Ojczysty – dodaj do ulubionych, ciekawostki językowe: Zażyć z mańki , Data odczytu: 2026.10.19

34 Według Księgi Sędziów 700 leworęcznych procarzy trafiło w włos

Księga Sędziów (20,16) podaje, że wśród całego tego ludu było 700 wybranych mężczyzn leworęcznych, a każdy z nich procą trafiał kamieniem w włos. Według podręcznika dla tłumaczy Biblii z 2019 r. trafiać w włos to najpewniej przesada. Hebrajskie określenie leworęcznego znaczy dosłownie „związany” lub „ograniczony w prawej ręce”. [37][38]

Źródła: Christianity.com, Judges 20:16 (American Standard Version), <https://www.christianity.com/bible/asv/judges/20-16>, Data odczytu: 2026.10.19, Data odczytu: 2026.10.19; United Bible Societies, Translation commentary on Judges 20:16 (Zogbo L., Ogden G.S., A Handbook on Judges, 2019) , Data odczytu: 2026.10.19

35 Międzynarodowy Dzień Leworęcznych obchodzi się 13 sierpnia od 1992 r.

Pierwszy Międzynarodowy Dzień Leworęcznych zorganizował 13 sierpnia 1992 r. Left-Handers Club, założony w 1990 r. Od tego czasu święto przypada co roku 13 sierpnia. Część źródeł przypisuje pomysł Amerykaninowi Deanowi R. Campbellowi, który miał zaproponować tę datę w 1976 r., ale klub nie ma o tym dalszych informacji. Dzień Leworęcznych obchodzi się także w Polsce.[39][40]

Źródła: Left-Handers Club, Left Handers Day, <https://lefthandersday.com/left-handers-day>, Data odczytu: 2026.10.19, Data odczytu: 2026.10.19; RMF24, Leworęczni, dziś wasz dzień , Data publikacji: 2006.08.13, Data odczytu: 2026.10.19

Leworęczność u zwierząt

36 Kangury olbrzymie i rude w większości używają lewej łapy

Leworęczność występuje u dzikich kangurów, wykazało badanie z 2015 r., w którym naukowcy przez 18 tygodni fotografowali kangury i walabie w Australii, m.in. na Tasmanii. Lewą łapę wyraźnie preferowały kangury olbrzymie i kangury rude, np. przy czyszczeniu nosa czy zrywaniu liści. Walabie rudokarkie lewą łapą wykonywały precyzyjne czynności, a prawą te, które wymagają siły.[41][42]

Źródła: Sci.News, All Kangaroos Are Lefties, Scientists Say (Giljov A. i in., Current Biology, 2015) , Data publikacji: 2015.06.18, Data odczytu: 2026.10.19, Data odczytu: 2026.10.19; Smithsonian Magazine, Kangaroos Are Lefties, and That Can Teach Us About Human Handedness , Data publikacji: 2015.06.18, Data odczytu: 2026.10.19

37 Wśród australijskich papug około 47% woli lewą nogę

Badanie 322 papug z 16 australijskich gatunków, opublikowane w 2011 r., wykazało, że wybór oka do oglądania pokarmu wyjaśnia 99% zmienności w wyborze nogi. Według kierującego badaniem Culuma Browna około 47% papug było „leworęcznych”, 33% „praworęcznych”, a reszta oburęczna. Wszystkie kakadu żółtoczube, które widzieli badacze, były „leworęczne”.[43][44]

Źródła: Brown C., Magat M., Cerebral lateralization determines hand preferences in Australian parrots , Data odczytu: 2026.10.19; IOL, Parrots tend to be left-footed , Data publikacji: 2011.02.03, Data odczytu: 2026.10.19

Leworęczność w liczbach

Parametr | Wartość

Najlepsze oszacowanie odsetka leworęcznych | 10,6%

Szansa leworęczności: mężczyźni wobec kobiet | 1,23 raza większa

Wiek najstarszego śladu praworęczności (OH-65) | 1,8 mln lat

Praworęczni ponad 500 tys. lat temu (Sima de los Huesos i neandertalczyki) | 93,1%

Leworęczni urodzeni ok. 1890 r. (Anglia) | ok. 3%

Płody ssące prawy kciuk | 94,6%

Udział genów w zmienności ręczności | 23,64%

Miejsca w genomie związane z leworęcznością | 41

Leworęczni w pierwszej 10 rankingu tenisa stołowego mężczyzn | 45%

Leworęczni zawodnicy MLB (1871–2009) | 32,9%

Źródła danych: Psychological Bulletin, Journal of Human Evolution, University of Kansas, Cell Press, Scientific American, Psychology Today, Neuropsychologia, Nature Human Behaviour, ITTF, Abrams i Panaggio (arXiv). Stan na 19 października 2026 r.

Mity i fakty o leworęczności

FAŁSZ

„Leworęczność zależy wyłącznie od genów”

Badanie 25 732 rodzin bliźniąt wykazało, że geny wyjaśniają około 25% zmienności ręczności, a resztę wpływy środowiska.[5]

Źródło: Medland S.E. i in., Genetic influences on handedness: data from 25,732 Australian and Dutch twin families , Data odczytu: 2026.10.19

FAŁSZ

„Oburęczność to po prostu słabsza odmiana leworęczności”

Badanie genetyczne z 2021 r. wykazało, że leworęczność i oburęczność są ze sobą słabo powiązane genetycznie i kształtują je w dużej mierze inne mechanizmy.[28]

Źródło: Cuellar-Partida G. i in., Genome-wide association study identifies 48 common genetic variants associated with handedness , Data odczytu: 2026.10.16

FAŁSZ

„Ręczność kształtuje się dopiero, gdy dziecko uczy się pisać”

Różnice między lewą i prawą stroną rdzenia kręgowego widać już w 8. tygodniu ciąży, a 94,6% płodów woli ssać prawy kciuk.[22][24]

Źródła: Ruhr-Universität Bochum, Neuroscience: reasons for our left- or right-handedness, <https://news.rub.de/english/press-releases/2017-02-17-neuroscience-reasons-our-left-or-right-handedness>, Data odczytu: 2026.10.19, Data odczytu: 2026.10.19; Psychology Today (Ocklenburg S.), Does Left-Handedness Develop Before or After Birth? , Data publikacji: 2020.06.07, Data odczytu: 2026.10.19

CZĘŚCIOWO PRAWDA

„Leworęcznych było zawsze tyle samo co dziś”

Od epoki kamienia odsetek był podobny, ale w Anglii wśród urodzonych ok. 1890 r. leworęcznych było tylko około 3%, a dziś jest ich około 11%.[15][45]

Źródła: ScienceDaily (Cell Press), Films Of Mitchell And Kenyon Illuminate Lefties' Decline In Victorian England , Data publikacji: 2007.09.18, Data odczytu: 2026.10.19, Data odczytu: 2026.10.19; Scientific American, Caught on Film: Lefties Were Rare in 19th-Century England , Data odczytu: 2026.10.19

FAŁSZ

„Ręczność to cecha wyłącznie ludzka”

Dzikie kangury olbrzymie i rude częściej używają lewej łapy, a około 47% australijskich papug woli lewą nogę.[41]

Źródło: Sci.News, All Kangaroos Are Lefties, Scientists Say , Data publikacji: 2015.06.18, Data odczytu: 2026.10.19

Źródła

1. Papadatou-Pastou M. i in., Human handedness: A meta-analysis. Wydawca: Psychological Bulletin. Wydanie: t. 146, nr 6, 2020. Strony: 481–524. Adres: <https://doi.org/10.1037/bul0000229>. Data odczytu: 2026.10.19.
2. Llaurens V. i in., Why are some people left-handed? An evolutionary perspective. Wydawca: Philosophical Transactions of the Royal Society B. Wydanie: t. 364, nr 1519, 2009. Strony: 881–894. Adres: <https://doi.org/10.1098/rstb.2008.0235>. Data odczytu: 2026.10.16.
3. Papadatou-Pastou M. i in., Sex differences in left-handedness: A meta-analysis of 144 studies. Wydawca: Psychological Bulletin. Wydanie: t. 134, nr 5, 2008. Strony: 677–699, Data odczytu: 2026.10.19. Adres: <https://doi.org/10.1037/a0012814>. Data odczytu: 2026.10.19.
4. American Psychological Association, Monitor on Psychology, Handedness. Adres: <https://www.apa.org/monitor/2009/01/handedness>. Data odczytu: 2026.10.19.
5. Medland S.E. i in., Genetic influences on handedness: data from 25,732 Australian and Dutch twin families. Wydawca:

- Neuropsychologia. Wydanie: t. 47, nr 2, 2009. Strony: 330–337. Adres: <https://doi.org/10.1016/j.neuropsychologia.2008.09.005>. Data odczytu: 2026.10.19.
6. de Kovel C.G.F. i in., A large-scale population study of early life factors influencing left-handedness. Wydawca: Scientific Reports. Wydanie: t. 9, nr 1, 2019. Strony: 584. Adres: <https://doi.org/10.1038/s41598-018-37423-8>. Data odczytu: 2026.10.16.
7. University of Kansas, Study finds earliest evidence in fossil record for right-handedness, <https://news.ku.edu/news/article/2016/07/21/study-finds-earliest-evidence-fossil-record-right-handedness>, Data odczytu: 2026.10.19. Data odczytu: 2026.10.19.
8. Frayer D.W. i in., OH-65: The earliest evidence for right-handedness in the fossil record. Wydawca: Journal of Human Evolution. Wydanie: t. 100, 2016. Strony: 65–72. Adres: <https://doi.org/10.1016/j.jhevol.2016.07.002>. Data odczytu: 2026.10.19.
9. ScienceDaily (University of Kansas), Right-handedness prevailed 500,000 years ago. Adres: <https://sciencedaily.com/releases/2011/04/110419131543.htm>. Data publikacji: 2011.04.20. Data odczytu: 2026.10.19.
10. Institut Català de Paleoecologia Humana i Evolució Social (IPHES), Right-handed fossil humans (Lozano M. i in., Evolutionary Anthropology, t. 26, 2017, s. 313–324). Adres: <https://iphes.cat/node/949>. Data odczytu: 2026.10.19.
11. Faurie C., Raymond M., Handedness frequency over more than ten thousand years. Wydawca: Proceedings of the Royal Society B. Wydanie: t. 271, suplement 3, 2004. Strony: S43–S45. Adres: <https://doi.org/10.1098/rsbl.2003.0092>. Data odczytu: 2026.10.16.
12. Raymond M. i in., Frequency-dependent maintenance of left handedness in humans. Wydawca: Proceedings of the Royal Society B. Wydanie: t. 263, nr 1377, 1996. Strony: 1627–1633. Adres: <https://doi.org/10.1098/rspb.1996.0238>. Data odczytu: 2026.10.16.
13. CRAN, pakiet abd, Lefthanded (Faurie C., Raymond M., Handedness, homicide and negative frequency-dependent selection, Proceedings of the Royal Society B, t. 272, 2005, s. 25–28), <https://search.r-project.org/CRAN/refmans/abd/html/Lefthanded.html>, Data odczytu: 2026.10.19. Data odczytu: 2026.10.19.
14. The Science Creative Quarterly (University of British Columbia), The fighting hypothesis: stability of polymorphism in human handedness. Adres: <https://www.scq.ubc.ca/?p=74>. Data odczytu: 2026.10.19.
15. ScienceDaily (Cell Press), Films Of Mitchell And Kenyon Illuminate Lefties' Decline In Victorian England. Adres: <https://sciencedaily.com/releases/2007/09/070917112533.htm>. Data publikacji: 2007.09.18, Data odczytu: 2026.10.19. Data odczytu: 2026.10.19.
16. Scientific American, Caught on Film: Lefties Were Rare in 19th-Century England, <https://www.scientificamerican.com/article/lefties-rare-19th-century-england/>, Data odczytu: 2026.10.19. Data odczytu: 2026.10.19.
17. National Geographic, The fall and rise of lefties in Victorian England. Adres: <https://www.nationalgeographic.com/science/article/the-fall-and-rise-of-lefties-in-victorian-england>. Data publikacji: 2009.08.31. Data odczytu: 2026.10.19.
18. Loffing F., Left-handedness and time pressure in elite interactive ball games. Wydawca: Biology Letters. Wydanie: t. 13, 2017. Strony: 20170446. Adres: <https://doi.org/10.1098/rsbl.2017.0446>. Data odczytu: 2026.10.19.
19. International Table Tennis Federation (ITTF), Left-handed athletes succeed with speed. Adres: <https://ittf.com/2017/11/27/left-handed-athletes-succeed-speed>. Data odczytu: 2026.10.19.
20. Abrams D.M., Panaggio M.J., A model balancing cooperation and competition explains our right-handed world and the dominance of left-handed athletes, arXiv. Adres: <https://arxiv.org/pdf/1109.6061>. Data odczytu: 2026.10.19.
21. Hepper P.G., The developmental origins of laterality: fetal handedness. Wydawca: Developmental Psychobiology. Wydanie: t. 55, nr 6, 2013. Strony: 588–595. Adres: <https://doi.org/10.1002/dev.21119>. Data odczytu: 2026.10.16.
22. Ruhr-Universität Bochum, Neuroscience: reasons for our left- or right-handedness, <https://news.rub.de/english/press-releases/2017-02-17-neuroscience-reasons-our-left-or-right-handedness>, Data odczytu: 2026.10.19. Data odczytu: 2026.10.19.

23. EurekAlert!, News Release (Ocklenburg S. i in., eLife, t. 6, e22784, 2017). Adres: <https://eurekalert.org/news-releases/745063>. Data publikacji: 2017.02.17. Data odczytu: 2026.10.19.
24. Psychology Today (Ocklenburg S.), Does Left-Handedness Develop Before or After Birth?. Adres: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-asymmetric-brain/202006/does-left-handedness-develop-before-or-after-birth>. Data publikacji: 2020.06.07, Data odczytu: 2026.10.19. Data odczytu: 2026.10.19.
25. Tampa Bay Times, Fetal study supports idea that genes determine handedness. Adres: <https://www.tampabay.com/archive/1990/10/04/fetal-study-supports-idea-that-genes-determine-handedness>. Data publikacji: 1990.10.04, Data odczytu: 2026.10.19. Data odczytu: 2026.10.19.
26. Ruhr-Universität Bochum, Neuroscience: reasons for our left- or right-handedness. Adres: <https://news.rub.de/english/press-releases/2017-02-17-neuroscience-reasons-our-left-or-right-handedness>. Data odczytu: 2026.10.19.
27. Hepper P.G., Wells D.L., Lynch C., Prenatal thumb sucking is related to postnatal handedness. Wydawca: Neuropsychologia. Wydanie: t. 43, nr 3, 2005. Strony: 313–315, Data odczytu: 2026.10.19. Adres: <https://doi.org/10.1016/j.neuropsychologia.2004.08.009>. Data odczytu: 2026.10.19.
28. Cuellar-Partida G. i in., Genome-wide association study identifies 48 common genetic variants associated with handedness. Wydawca: Nature Human Behaviour. Wydanie: t. 5, nr 1, 2021. Strony: 59–70. Adres: <https://doi.org/10.1038/s41562-020-00956-y>. Data odczytu: 2026.10.16.
29. Encyclopaedia Britannica, Laterality, <https://www.britannica.com/science/laterality>, Data odczytu: 2026.10.19. Data odczytu: 2026.10.16.
30. Encyclopaedia Britannica, Laterality. Adres: <https://www.britannica.com/science/laterality>. Data odczytu: 2026.10.19.
31. Mazoyer B. i in., Gaussian Mixture Modeling of Hemispheric Lateralization for Language in a Large Sample of Healthy Individuals Balanced for Handedness. Wydawca: PLOS ONE. Wydanie: t. 9, nr 6, 2014. Strony: e101165. Adres: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0101165>. Data odczytu: 2026.10.19.
32. Packheiser J. i in., Four meta-analyses across 164 studies on atypical footedness prevalence and its relation to handedness. Wydawca: Scientific Reports. Wydanie: t. 10, 2020. Strony: 14501, Data odczytu: 2026.10.19. Adres: <https://doi.org/10.1038/s41598-020-71478-w>. Data odczytu: 2026.10.19.
33. Ruhr-Universität Bochum, Biopsychologie. Adres: <https://bio.psy.ruhr-uni-bochum.de/bpsy/news/news00369.html.en>. Data publikacji: 2020.09.02. Data odczytu: 2026.10.19.
34. Online Etymology Dictionary, sinister. Adres: <https://www.etymonline.com/word/sinister>. Data odczytu: 2026.10.19.
35. Online Etymology Dictionary, left. Adres: <https://www.etymonline.com/fr/word/left>. Data odczytu: 2026.10.19.
36. Narodowe Centrum Kultury, Ojczysty – dodaj do ulubionych, ciekawostki językowe: Zażyć z mańki. Adres: https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/ciekawostki-jezykowe/ZAZYC_z_MANKI.ajax. Data odczytu: 2026.10.19.
37. Christianity.com, Judges 20:16 (American Standard Version), <https://www.christianity.com/bible/asv/judges/20-16>, Data odczytu: 2026.10.19. Data odczytu: 2026.10.19.
38. United Bible Societies, Translation commentary on Judges 20:16 (Zogbo L., Ogden G.S., A Handbook on Judges, 2019). Adres: <https://tips.translation.bible/story/translation-commentary-on-judges-2016/>. Data odczytu: 2026.10.19.
39. Left-Handers Club, Left Handers Day, <https://lefthandersday.com/left-handers-day>, Data odczytu: 2026.10.19. Data odczytu: 2026.10.19.
40. RMF24, Leworeczni, dziś wasz dzień. Adres: <https://www.rmfm24.pl/fakty/news-leworeczni-dzis-wasz-dzien,nld,77553>. Data publikacji: 2006.08.13. Data odczytu: 2026.10.19.
41. Sci.News, All Kangaroos Are Lefties, Scientists Say (Giljov A. i in., Current Biology, 2015). Adres: <https://www.sci.news/biology/science-kangaroos-lefties-02929.html>. Data publikacji: 2015.06.18, Data odczytu: 2026.10.19. Data odczytu: 2026.10.19.
42. Smithsonian Magazine, Kangaroos Are Lefties, and That Can Teach Us About Human Handedness. Adres: <https://www.smithsonianmag.com/science-nature/kangaroos-are-lefties-and-can-teach-us-about-human-handedness-18>

0955630/. Data publikacji: 2015.06.18. Data odczytu: 2026.10.19.

43. Brown C., Magat M., Cerebral lateralization determines hand preferences in Australian parrots. Wydawca: Biology Letters. Wydanie: t. 7, nr 4, 2011. Strony: 496–498, Data odczytu: 2026.10.19. Adres: <https://doi.org/10.1098/rsbl.2010.1121>. Data odczytu: 2026.10.19.

44. IOL, Parrots tend to be left-footed. Adres: <https://www.iol.co.za/news/2011-02-03-parrots-tend-to-be-left-footed/>. Data publikacji: 2011.02.03. Data odczytu: 2026.10.19.

45. Scientific American, Caught on Film: Lefties Were Rare in 19th-Century England. Adres: <https://www.scientificamerican.com/article/lefties-rare-19th-century-england/>. Data odczytu: 2026.10.19.